

МІНІСТЕРСТВО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ,
ТОРГІВЛІ ТА СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ
ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Україна: наслідки пандемії очима молоді

ДОДАТКОВИЙ ВИПУСК

ЛИПЕНЬ

2020

У відповідь на ситуацію, викликану пандемією COVID-19, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні в рамках співпраці із вищими навчальними закладами за проектом "Синергія знань, досвіду та креативності заради майбутнього" та виконання основних завдань ЦСР підготувало випуск "Україна: наслідки пандемії очима молоді", який є додатком чергового тематичного випуску Консенсус-прогнозу "Вплив COVID-19 на економіку і суспільство – постпандемічний розвиток".

Додатковий випуск **"Україна: наслідки пандемії очима молоді"** підготовлено з метою висвітлення консенсусного бачення молоді та експертів щодо майбутніх тенденцій та об'єктивної оцінки ризиків та викликів, які постали як перед світовою економікою, так і перед економікою України внаслідок світової рецесії та введення обмежувальних заходів під час боротьби з пандемією COVID-19.

Додатковий випуск **"Україна: наслідки пандемії очима молоді"** розроблено на базі матеріалів, наданих студентами та аспірантами вищих навчальних закладів України, яким не виповнилося 25 років і які відповідно до класифікації ООН є молоддю: Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ), Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського, Українського гуманітарного інституту, Інституту еволюційної економіки (ІЕЕ), Міжнародного університету фінансів.

Метою проведення опитування серед молоді, яка несе в собі, перш за все, інноваційний та творчий потенціал (креативна та активна частина населення – завдання 8.6 ЦСР 8), є підвищення ступеню участі молодого покоління в соціально-економічному розвитку держави, зокрема шляхом створення можливості долучатись до процесу стратегічного планування та макроекономічного прогнозування у державі.

**Ми висловлюємо щирі подяку всім студентам, аспірантам та викладачам,
які брали участь у цій роботі.**

Публікація підготовлена та виготовлена за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Думки, висловлені в публікації, є позицією авторів і не обов'язково відображають політики та погляди ЮНІСЕФ.

При використанні матеріалів посилання на джерело обов'язкове.

© Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Київ, липень 2020 р.

ЗМІСТ

<i>Результати анкетного опитування</i>	<i>4</i>
<i>Інтегральна оцінка ризиків (явищ) на 2020-2024 роки</i>	<i>16</i>
<i>Методологічні пояснювання.....</i>	<i>20</i>
<i>Додатки.....</i>	<i>21</i>
<i>Коментарі до окремих питань анкети.....</i>	<i>21</i>

Результати анкетного опитування

Анкетне опитування проводилось за трьома основними напрямками:

1. Вплив COVID-19 на економіку України та можливість другої хвилі
2. Постпандемічний майбутній розвиток світової економіки та економіки України
3. Процеси цифровізації економіки у постпандемічний період

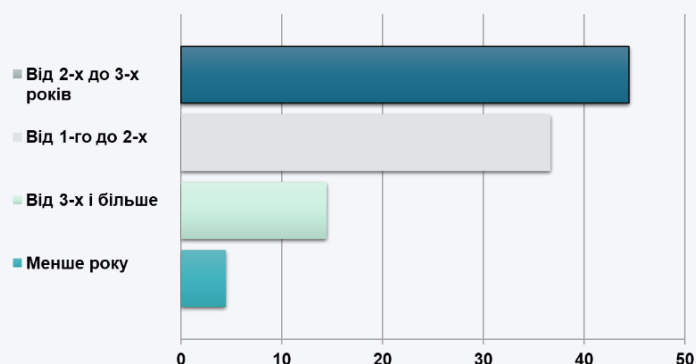
Порівнюючи отримані в процесі підготовки цього випуску результати анкетного опитування, яке проводилось серед молоді та експертів, варто зазначити, що в питаннях постпандемічного розвитку та процесах цифровізації економіки розбіжності в позиціях експертів та молоді є не суттєвими. Разом з тим, більш суттєві розбіжності спостерігаються в оцінках впливу COVID-19 на економіку України.

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ МОЛОДІ (% від кількості відповідей)

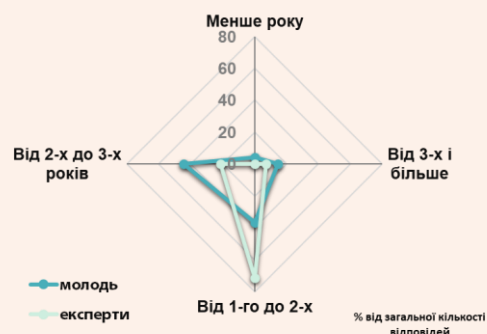
ПОРІВНЯННЯ ПОГЛЯДІВ МОЛОДІ З ДУМКОЮ ЕКСПЕРТІВ

ВПЛИВ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІСТЬ ДРУГОЇ ХВИЛІ

Час необхідний Україні для відновлення втраченого потенціалу під час першої хвилі пандемії COVID-19

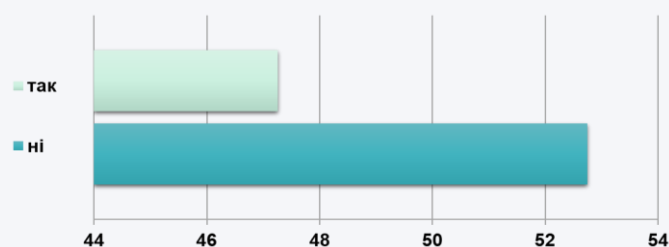

На думку молоді для відновлення втраченого потенціалу під час першої хвилі пандемії COVID-19 Україні необхідно від 2-х до 3-х років. В свою чергу експерти вважають, що Україні на це буде потрібно від 1-го до 2-х років.

Оцінка ефективності застосування в Україні наступних кроків для відновлення виробництва в промисловості, сільському господарстві, транспорті, торгівлі та будівництві в постпандемічний період:

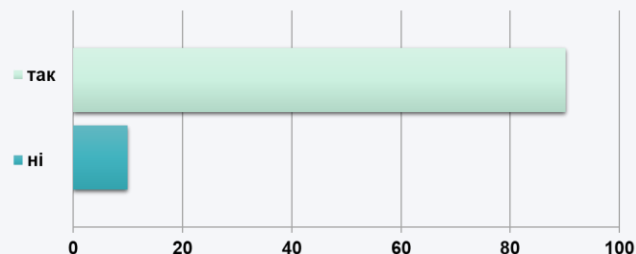
1. Запровадження «розумного» протекціонізму

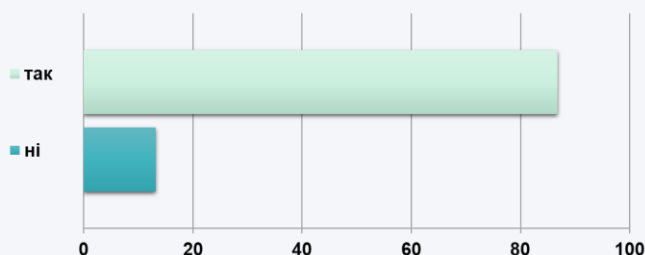
Найбільш дієвими кроками для відновлення виробництва в постпандемічний період в Україні, на думку молоді будуть:

- запровадження податкових пільг для виробництв, які були зупинені на час карантину на період близько 2-х років (усереднене значення).
- фінансування за участі держави створення повного циклу виробництва товарів, критично необхідних в умовах, що становлять загрозу життю і здоров'ю громадян;
- відновлення державного замовлення на продукцію вітчизняних підприємств.

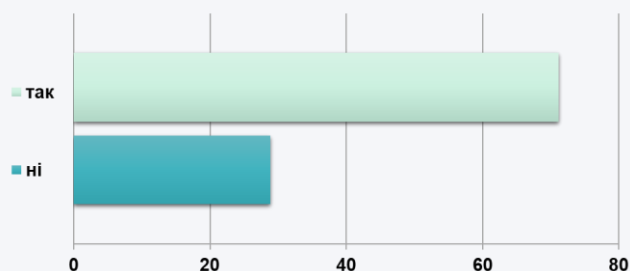
2. Запровадження податкових пільг для виробництв, які були зупинені на час карантину

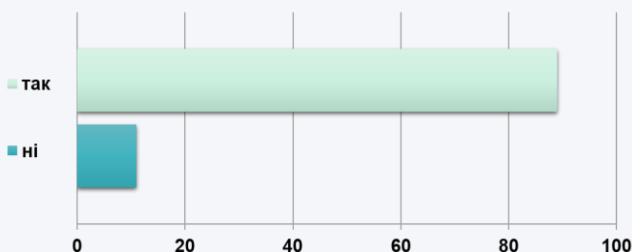
3. Відновлення державного замовлення на продукцію вітчизняних підприємств

4. Розширення програм «пільгового кредитування» МСП, іпотеки шляхом компенсації кредитної ставки з бюджету

5. Фінансування за участі держави створення повного циклу виробництва товарів, критично необхідних в умовах, що становлять загрозу життю і здоров'ю громадян

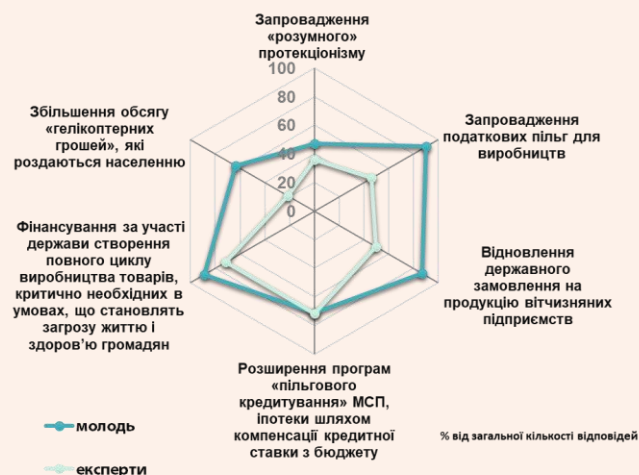
Поряд з цим, не ефективним буде:

- Запровадження «розумного» протекціонізму, як критерію локалізації виробництва під час проведення публічних закупівель або інших заходів підтримки національних виробників.

Таке бачення значною мірою відрізняється від експертних оцінок. Експерти найбільш ефективними вважають:

- фінансування за участі держави створення повного циклу виробництва товарів, критично необхідних в умовах, що становлять загрозу життю і здоров'ю громадян.
- розширення програм «пільгового кредитування» МСП, іпотеки шляхом компенсації кредитної ставки з бюджету.

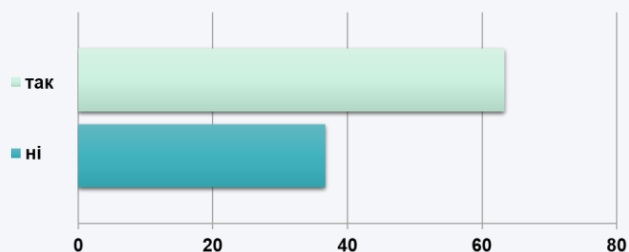
Відповідь "ТАК"

А не ефективними експерти вважають:

- збільшення обсягу «гелікоптерних грошей», які роздаються населенню,
- запровадження «розумного» протекціонізму, як критерію локалізації виробництва під час проведення публічних закупівель або інших заходів підтримки національних виробників,
- запровадження податкових пільг для виробництв, які були зупинені на час карантину.

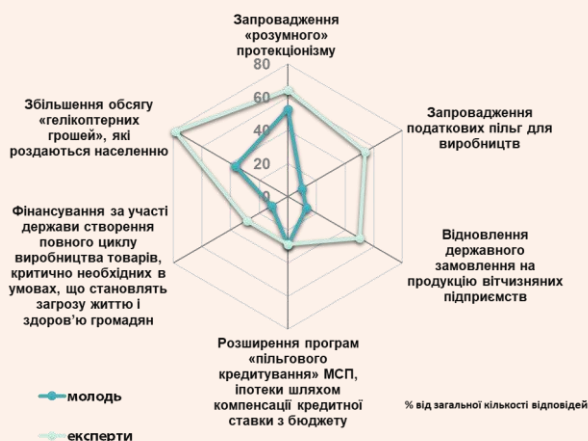
6. Збільшення обсягу «гелікоптерних грошей», які роздаються населенню

Оцінка ефективності в постпандемічний період збільшення державної підтримки в різних формах наступних сфер:

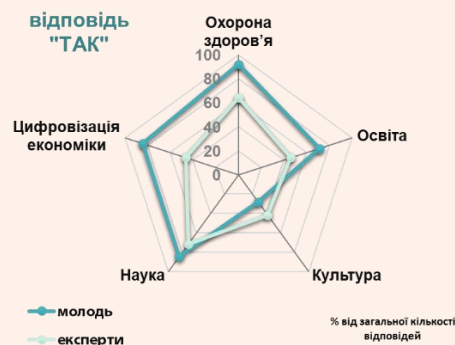
Відповідь "НІ"

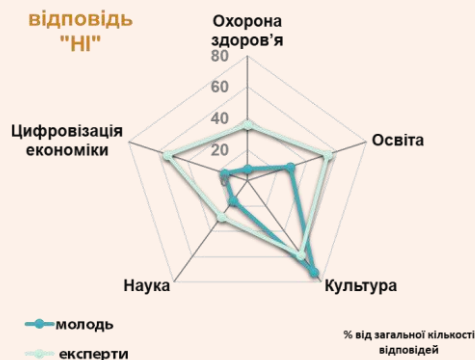
На думку молоді в постпандемічний період збільшення державної підтримки в різних формах буде ефективним для майже всіх запропонованих для розгляду сфер діяльності окрім культури.

Експерти ж вважають за доцільне збільшення державної підтримки лише у сфері науки та охорони здоров'я.

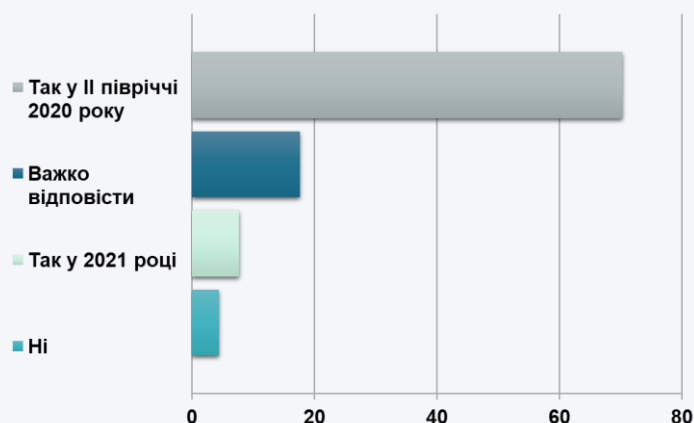
Відповідь "ТАК"

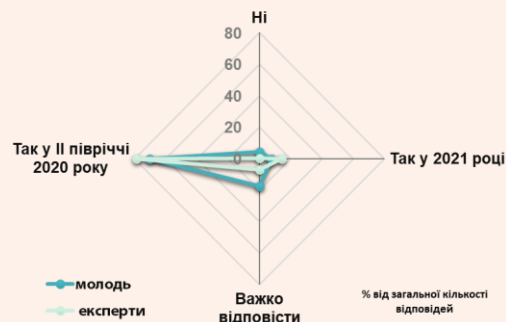
Відповідь "НІ"

Можливість виникнення другої хвилі пандемії COVID-19

На думку як молоді, так і експертів найбільш реалістичною виглядає можливість виникнення другої хвилі пандемії COVID-19 у II півріччі 2020 року.

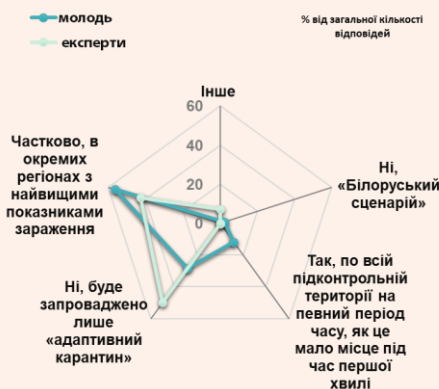

Впровадження Україною жорстких карантинних обмежень з метою стримування COVID-19 в разі виникнення другої хвилі пандемії

Якщо в Україні розпочнеться друга хвиля пандемії, то, на думку молоді, карантинні обмеження будуть вводитись частково лише в окремих регіонах з найвищими показниками зараження.

Експерти більшою мірою схиляються до думки, що на території країни буде запроваджено лише «адаптивний карантин».

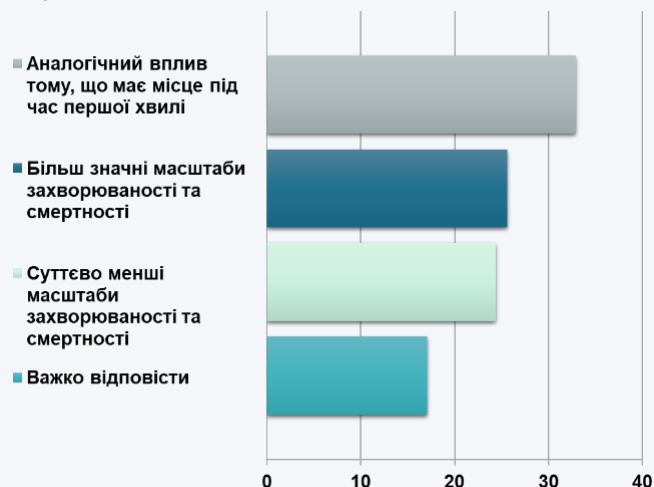

Наслідки для суспільства та економіки від другої хвилі пандемії COVID-19

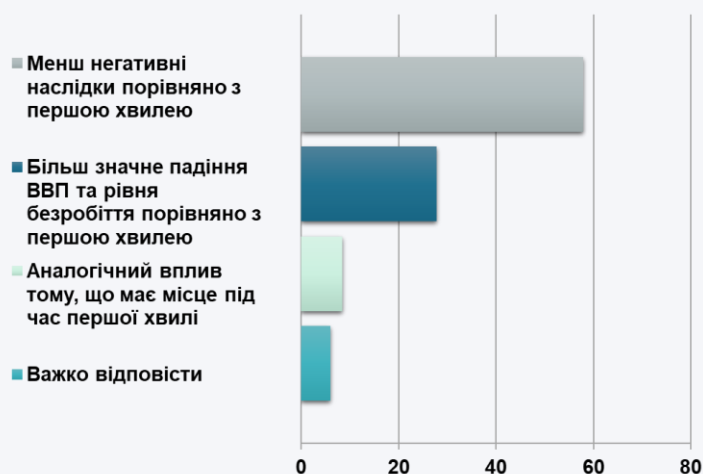
Серед молоді більшість схиляється до думки, що, в разі виникнення другої хвилі пандемії COVID-19, вплив на суспільство буде аналогічний тому, що мав місце під час першої хвилі. А для економіки наслідки будуть менш негативні, зважаючи на пристосування бізнесу та спільноти до подібних шоків.

Серед експертів погляди щодо можливих наслідків для суспільства в рівному ступені розділились між основними напрямками. А наслідки для економіки, експерти, як і молоді, оцінюють як менш негативні.

Для суспільства:

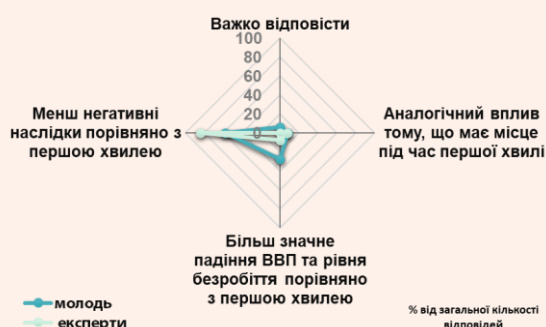
Для економіки:

Для суспільства:

Для економіки:

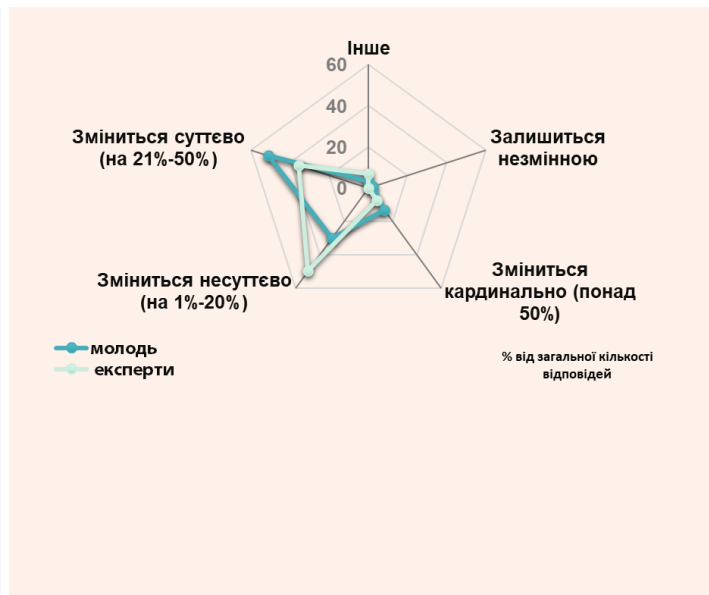
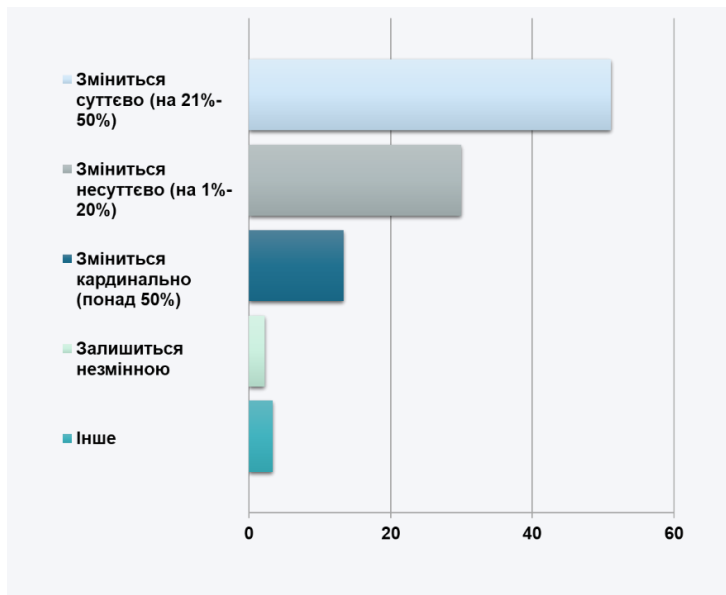
ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ МАЙБУТНІЙ РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Оцінки щодо змін у поведінці людей в поспандемічному світовому суспільстві

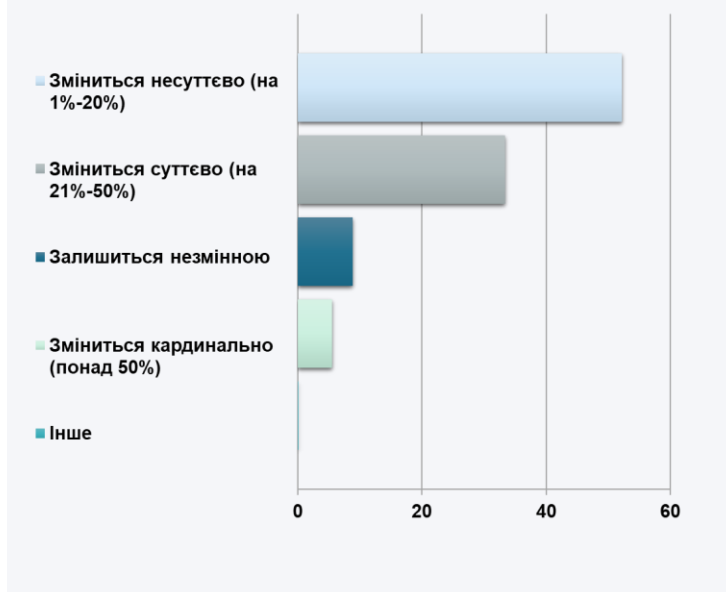
Оцінюючи наскільки в поспандемічному світовому суспільстві зміниться поведінка людей (звички щодо їжі, спілкування, фізичного навантаження, проведення відпусток та вільного часу, ставлення до людських цінностей), молодь схильється до думки, що такі зміни будуть суттєвими: від 21% до 50%.

В свою чергу, більшість експертів вважають, що не відбудеться суттєвих змін, оцінюючи їх від 1% до 20%.

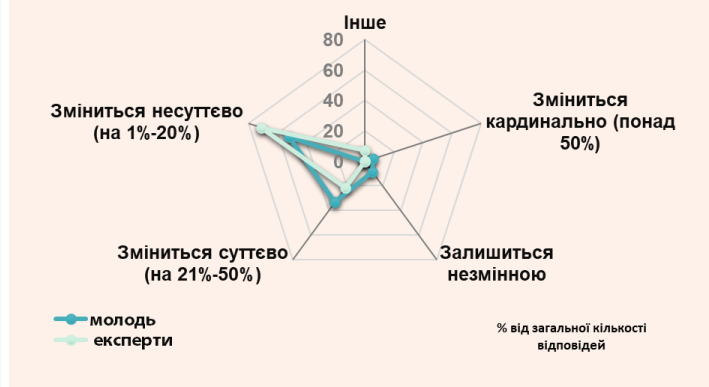
Ця різниця є досить цікавою з огляду на те, що майбутні зміни визначатимуть саме молоді люди.

Оцінки щодо змін у поведінка громадян України

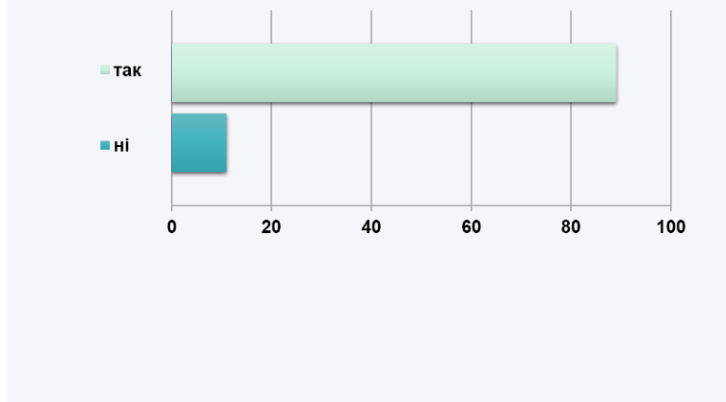

Ще більш цікавим є збіг думок молоді та експертів щодо зміни у поведінці громадян України: більшість вважає, що такі зміни будуть несуттєвими (від 1% до 20%). Можливо це як раз і відображає високий рівень старіння населення України.

Вплив коронавірусної кризи на світову економіку

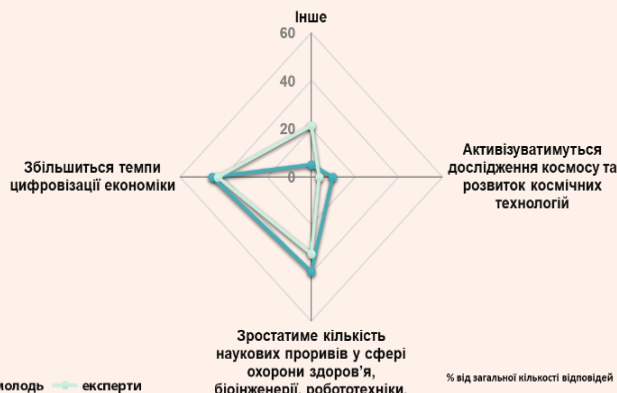
1. Чи впливатиме коронавірусна кризи на характер майбутнього розвитку світової економіки?

Разом з тим, молодь та експерти дотримуються спільної думки, що коронавірусна кризи суттєво вплине на характер майбутнього розвитку світової економіки.

Зміни, в першу чергу, полягатимуть в збільшенні темпів цифровізації економіки та зростанні кількості наукових проривів у сфері охорони здоров'я, біоінженерії, робототехніки, нанотехнологій.

2. Які зміни відбудуться?

У відповіді "Інше" і молодь і експерти зазначили, що:

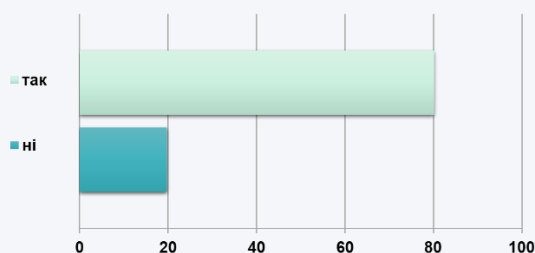
- Ідея глобалізації сильно постраждає. Зміняться ланцюги створення доданої вартості та ланцюжки постачання, багато виробництв будуть перенесені ближче до ринків збуту;

Експерти також зазначили, що:

- З'являться нові напрямки запобігання ймовірних майбутніх загроз;
- Зміниться ринок нерухомості, зменшиться попит на офісні будівлі, натомість зросте на замиське житло;
- Прискоряться темпи формування нового технологічного укладу.

Вплив коронавірусної кризи на економіку України

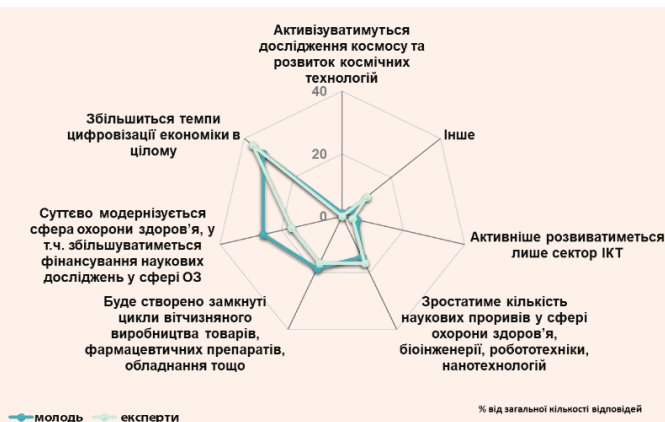
1. Чи впливатиме коронавірусна кризи на характер майбутнього розвитку економіки України?

Як і у попередньому питанні, молодь та експерти поділяють думку, що коронавірусна криза впливатиме на характер майбутнього розвитку економіки України.

Так, для економіки України, як і для світової економічної системи, зміни, в першу чергу, полягатимуть в збільшенні темпів цифровізації. Також, відбуватиметься модернізація сфери охорони здоров'я, у т.ч. збільшуватиметься фінансування наукових досліджень у цій сфері. Будуть створюватися замкнуті цикли вітчизняного виробництва товарів, фармацевтичних препаратів, обладнання тощо, зростатиме кількість наукових проривів у сфері охорони здоров'я, біоінженерії, робототехніки, нанотехнологій.

2. Які зміни відбудуться?

У відповіді "Інше" і молодь і експерти зазначили, що:

Економіка значно повільніше розвиватиметься. Аграрно-ресурсна економіка потрапить в перманентну кризу, що примусить до структурних реформ, але не в короткостроковій перспективі. Буде більше протекціоністських ідей, які не призведуть ні до чого, окрім збереження нерівних умов ведення бізнесу.

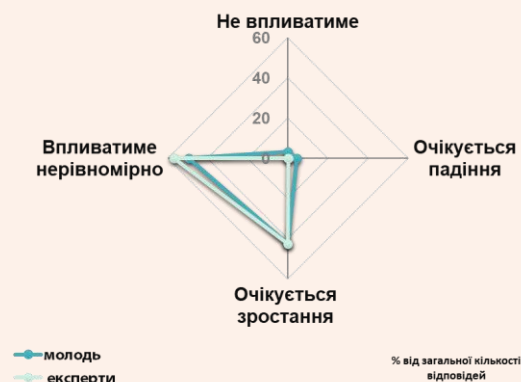
ПРОЦЕСИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ У ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД

Вплив пандемії COVID-19 на розвиток процесів автоматизації виробництва та впровадження цифрових технологій в Україні

1. Який вплив слід очікувати?

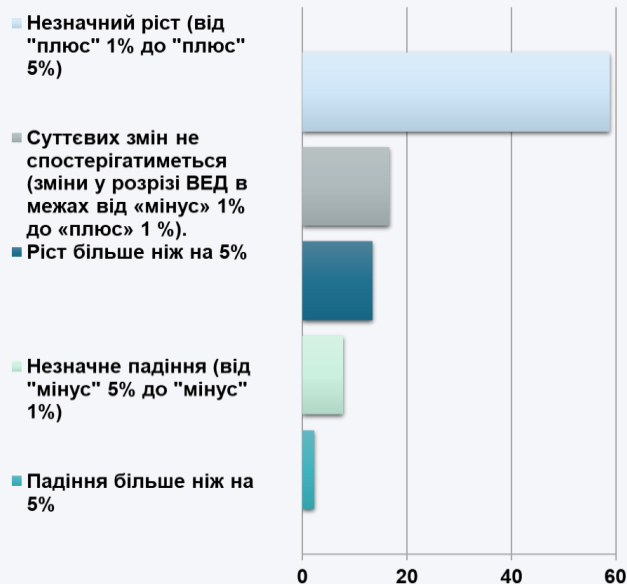

Дивує практично повний збіг в оцінках молоді та експертів впливу пандемії COVID-19 на розвиток процесів автоматизації виробництва та впровадження цифрових технологій в Україні. Значними є дві відповіді, одна з яких говорить про те, що такий вплив буде нерівномірним, а інша – дещо менша за кількістю відповідей – що вплив буде стимулювати зростання процесів автоматизації та цифровізації.

При цьому молодь вважає, що темп росту цифровізації економіки за підсумками 2020-2021 років порівняно з 2019 роком зростатимуть від "плюс" 1% до "плюс" 5%. Експерти висловили

2. Як зміниться темп росту цифровізації економіки за підсумками 2020-2021 років порівняно з 2019 роком?

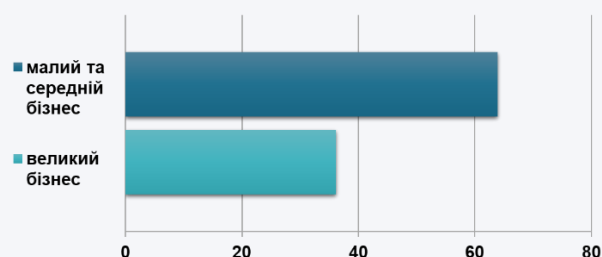

3. В яких галузях переважатимуть позитивні тенденції цифровізації?

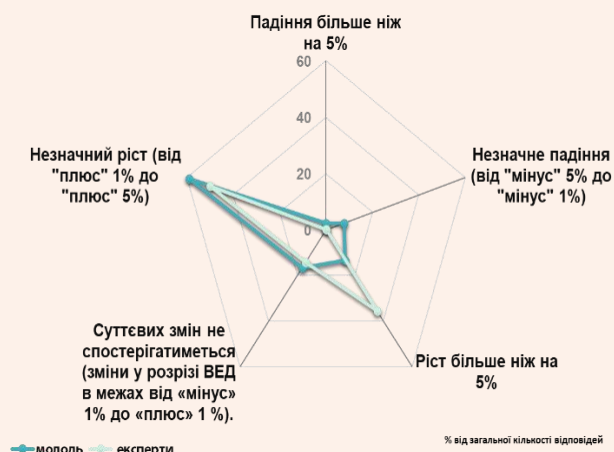
а) за видами економічної діяльності

б) за масштабом бізнесу

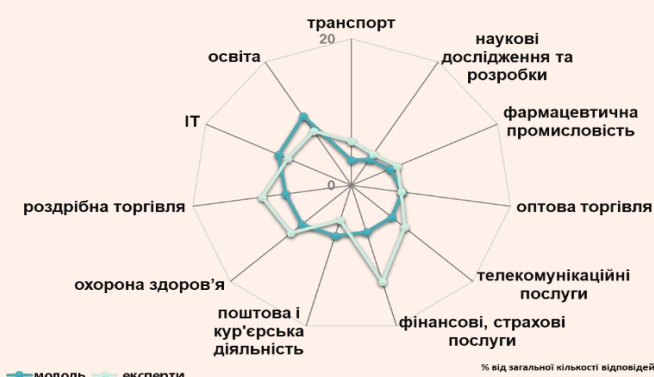

думку, що темпи росту цифровізації можуть перевищити 5%.

На думку молоді зростання цифровізації буде забезпечено позитивними тенденціями майже в усіх основних видах діяльності окрім металургії та добувної промисловості. Найбільша кількість учасників вважають що процеси цифровізації переважатимуть в освіті та ІТ.

В свою чергу експерти більш стримані в галузевих оцінках поширення цифровізації. На їх думку ці процеси суттєво не зачеплять сектор АПК, будівництво, туризм, операції з нерухомим майном та майже всіх видів промислової діяльності окрім фармацевції. Переважатимуть процеси цифровізації у сфері фінансових та страхових послуг, роздрібній торгівлі та охороні здоров'я.

За масштабами бізнесу і молоді і експерти вважають, що швидше відбуватиметься цифровізація саме малого та середнього бізнесу.

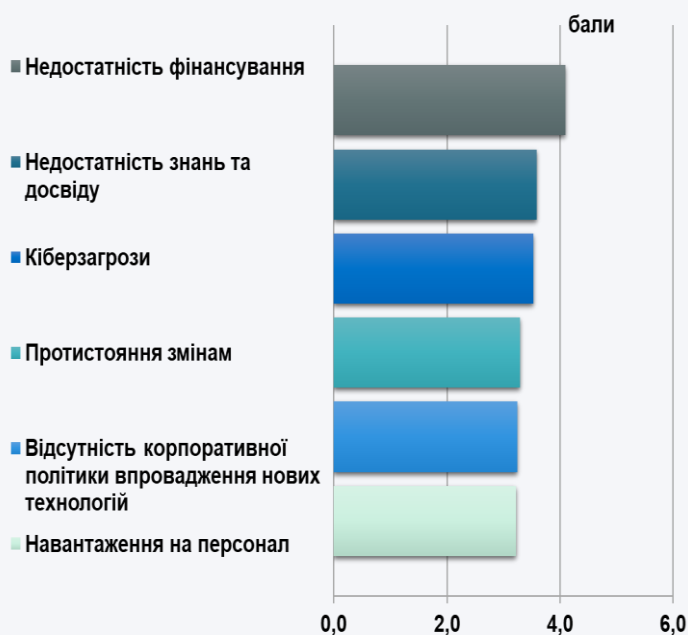
Який сектор економіки найбільше виграє від впливу цифровізації?

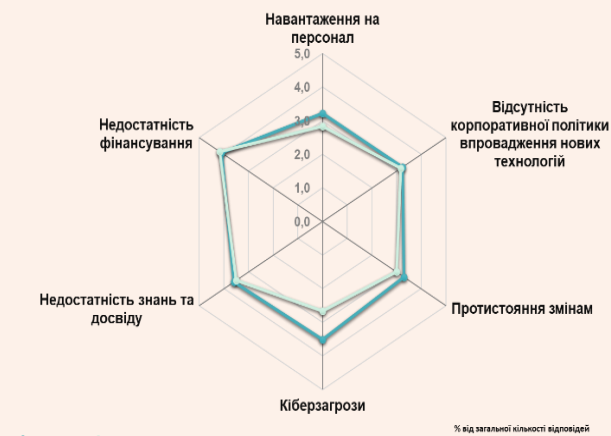
На думку молоді від впливу цифровізації у найбільш виграшному становищі буде діяльність пов'язана з комп'ютерним програмуванням та наданням інформаційних послуг. Експерти до зазначеної сфери діяльності додають ще діяльність у сфері телекомунікацій.

Оцінка внутрішніх бар'єрів, з якими стикаються компанії при введенні нових технологій

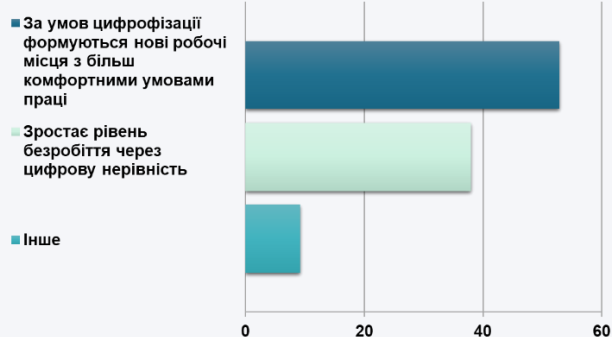

Найбільш значущими внутрішніми бар'єрами, з якими стикаються компанії при введенні нових технологій, молодь і експерти вважають недостатність фінансування, знань та досвіду. Також вагому роль молодь відводить кіберзагрозам, в той час як експерти більш значущим вважають відсутність корпоративної політики впровадження нових технологій

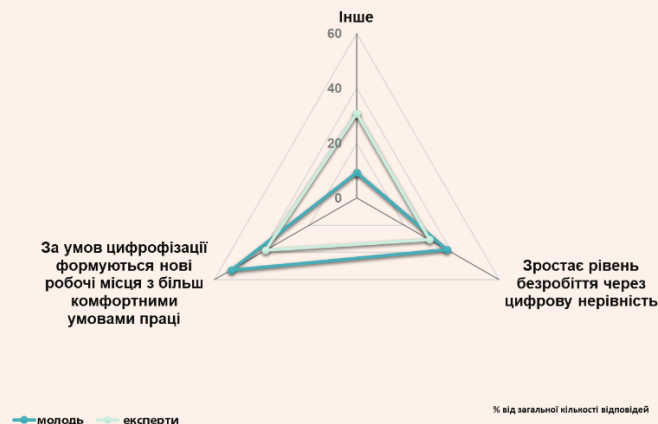

Вплив цифровізації на ринок праці

Молодь у своїй більшості більш позитивно оцінює вплив цифровізації на ринок праці. На її думку, в умовах цифровізації формуються нові робочі місця з більш комфортними умовами праці, цифровізація сприяє підвищенню кваліфікації та освіченості працівників, зниженню рівня безробіття. Цю точку зору поділяє і більшість

експертів, однак майже третина з них має і протилежний погляд, вважаючи, що в умовах цифровізації зростає рівень безробіття через цифрову нерівність.

У відповіді "Інше", наданій молоддю, також висловлені наступні позиції:

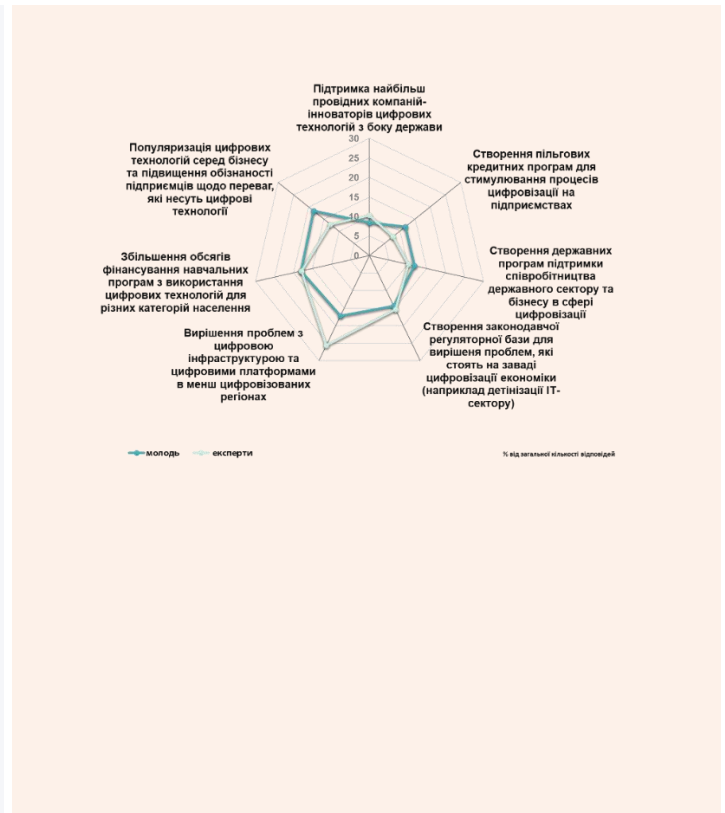
- В Україні на ринок праці це не вплине майже ніяк, бо, на відміну від таких економік, як США, ВБ, Японії, наша економіка не має відповідних соціальних стандартів, соціальних стабілізаторів. Наше населення бідне з надто великою залежністю від землі та від іноземних ринків праці. В умовах бідності потоки доходів грають більш важливу роль у зміні структури ринку праці. Але це не заважає виправити перекося з нерівномірністю поділу доходів і змінити ситуацію на краще;
- У певних сферах переважає перший варіант, у інших сферах другий.

Кроки необхідні для прискорення процесів цифровізації

Найбільш необхідними для прискорення процесів цифровізації молодь вважає наступні кроки:

- Популяризацію цифрових технологій серед бізнесу та підвищення обізнаності підприємців щодо переваг, які несуть цифрові технології;
- Збільшення обсягу фінансування навчальних програм з використання цифрових технологій для різних категорій населення.

В той час як експерти найбільшу перевагу надають вирішенню проблем з цифровою інфраструктурою та цифровими платформами в менш цифровізованих регіонах. На другому місці також програми з навчання.

Інтегральна оцінка ризиків (явищ) на 2020-2024 роки

Зовнішні ризики (явища):

Серед **зовнішніх ризиків (явищ)** на 2020 рік високу інтегральну оцінку (8 балів) отримали п'ять ризиків із дев'яти. При цьому ступінь їх впливу на економіку до 2024 року за оцінками молоді досить не рівномірною:

- *Посилення гібридних загроз національній безпеці України, у т.ч. активне військове протистояння на сході країни: висока оцінка зберігається протягом 4-х років: 8 у 2020 / 7 у 2021 / 8 у 2022 / 7 у 2023 році.*
- *Впровадження нових торговельних бар'єрів для вітчизняного експорту з боку інших країн: 8 у 2020 та 7 у 2021 році.*
- *Вихід нерезидентів із ОВДП: 8 у 2020 / 7 у 2021 році.*
- *Нова світова криза (внаслідок руйнування усталених виробничих зв'язків, банкрутства ряду промислових виробників в країнах ЄС/світі): 8 у 2020 році.*
- *Виникнення інших хвиль пандемії COVID-19 в світі: 8 у 2020 році.*

Дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу: 7 у 2020 / 8 у 2021 році.

Такої ж думки дотримуються і експерти. Так на думку експертів з перерахованих вище ризиків найбільш значущими протягом 2020 та 2021 років будуть ризики *Нової світової кризи (11 / 7), Виникнення інших хвиль пандемії COVID-19 в світі (9 / 9), Дефіцит зовнішнього фінансування (10 / 9) та Вихід нерезидентів із ОВДП (8 / 7)*. Однакова позиція молоді та експертів щодо негативного впливу та пролонгованої дії ризику *Посилення гібридних загроз національній безпеці України (9 / 8 / 8 / 7)*.

Щодо ризику *Впровадження нових торговельних бар'єрів для вітчизняного експорту з боку інших країн*, який молодь вважає одним з найбільш значущих для економіки, то експерти надають йому невисоку оцінку на рівні 5 у 2020-2021 роках.

Внутрішні ризики (явища)

Зовнішні ризики (явища)	2020 рік			2021 рік			2022 рік			2023 рік			2024 рік		
	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України
Впровадження нових торговельних бар'єрів для вітчизняного експорту з боку інших країн	8	3	3	7	2	3	5	2	2	4	2	2	4	0	1
Нова світова криза (внаслідок руйнування усталених виробничих зв'язків, банкрутства ряду промислових виробників в країнах ЄС/світі)	8	3	3	6	2	2	4	2	2	3	1	1	2	1	1
Виникнення інших хвиль пандемії COVID-19 в світі	8	3	3	4	2	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1
Вихід нерезидентів із ОВДП	8	3	3	7	2	3	3	2	2	2	1	2	2	2	2

Зовнішні ризики (явища)	2020 рік			2021 рік			2022 рік			2023 рік			2024 рік		
	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України
Посилення гібридних загроз національній безпеці України, у т.ч. активне військове протистояння на сході країни	8	2	3	7	2	3	8	2	3	7	2	2	6	2	2
Дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу	7	2	3	8	3	3	6	2	2	5	2	2	4	2	2
Неотримання запланованого фінансування від МВФ	6	2	3	6	2	2	5	2	2	5	2	2	4	1	1
Суттєве зростання цін на світових енергетичних ринках	6	2	3	5	2	2	4	2	2	5	2	2	3	2	2
Запуск в експлуатацію трубопроводів Північний потік 2 та Турецький потік	4	2	2	6	2	3	6	2	3	5	2	2	4	2	2

Інтегральна оцінка зовнішніх ризиків (явищ) надана молоддю та експертами

Зовнішні ризики (явища))	Інтегральна оцінка									
	молодь					експерти				
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Впровадження нових торговельних бар'єрів для вітчизняного експорту з боку інших країн	8	7	5	4	4	5	5	3	3	3
Нова світова криза (внаслідок руйнування усталених виробничих зв'язків, банкрутства ряду промислових виробників в країнах ЄС/світі)	8	6	4	3	2	11	7	4	3	3
Виникнення інших хвиль пандемії COVID-19 в світі	8	4	1	0	0	10	8	4	3	3
Вихід нерезидентів із ОВДП	8	7	3	2	2	9	9	5	5	5
Посилення гібридних загроз національній безпеці України, у т.ч. активне військове протистояння на сході країни	8	7	8	7	6	9	8	8	7	5
Дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу	7	8	6	5	4	10	9	5	5	4
Неотримання запланованого фінансування від МВФ	6	6	5	5	4	6	7	5	4	4
Суттєве зростання цін на світових енергетичних ринках	6	5	4	5	3	3	4	4	4	4
Запуск в експлуатацію трубопроводів Північний потік 2 та Турецький потік	4	6	6	5	4	3	6	6	5	4

Внутрішні ризики (явища):

Найбільш значущими **внутрішнім ризиком (явищем)** для вітчизняної економіки, серед запропонованих молоді для розгляду, виявилися шість з п'ятнадцяти ризиків з інтегральною оцінкою більше 10 балів – у 2020 році та більше 8 балів – у 2021. Три з цих ризиків зберігають високу інтегральну оцінку до 2022 року, а ризик *Збереження високого рівня корупції* – до 2024 року:

- *Суттєве падіння платоспроможного попиту населення (інтегральна оцінка 11 у 2020 / 10 у 2021 / 8 у 2022 / 7 у 2023 році.);*
- *Збереження високого рівня корупції (11 / 10 / 10 / 9 / 8);*
- *Посилення неплатоспроможності реального сектору економіки (10 у 2020 / 9 у 2021);*
- *Масове банкрутство підприємств середнього та малого бізнесу (10 у 2020 / 9 у 2021);*
- *Збереження низької кредитної активності комерційних банків у реальному секторі (10 / 8 / 7);*
- *Недостатньо швидке проведення реформ (10 у 2020 / 10 у 2021).*

Ризик *Значного зростання дефіциту державного бюджету та касових розривів у Пенсійному фонді, інших Фондах державного соціального страхування, на думку молоді, також є достатньо значущим, враховуючи його високу інтегральну оцінку та пролонговану дію (8 у 2020 / 10 у 2021 / 9 у 2022 / 8 у 2023 році).* На думку експертів саме цей ризик у 2020 році є найвищим і отримав інтегральну оцінку 12 балів із 16 можливих.

Також високі оцінки (вище 10) на 2020 рік, на думку експертів, отримали ті ж самі ризики, що і у молоді, окрім ризику *Недостатньо швидкого проведення реформ*. Також у 2020 році на 10 балів і вище експертами були оцінені ризики *Зростання негативних очікувань економічних агентів; Проявів суттєвих девальваційних тенденцій на валютному ринку та Значного безробіття через повернення заробітчани і масове звільнення працівників*. Високі інтегральні оцінки за зазначеними ризиками залишились і на 2021 рік.

Внутрішні ризики (явища)

Внутрішні ризики (явища)	2020 рік			2021 рік			2022 рік			2023 рік			2024 рік		
	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України
Суттєве падіння платоспроможного попиту населення	11	3	3	10	3	3	7	2	3	4	2	2	3	1	1
Збереження високого рівня корупції	11	3	3	10	3	3	10	3	3	9	3	3	8	2	2
Посилення неплатоспроможності реального сектору економіки	10	3	3	9	3	3	6	2	2	5	2	2	4	1	1

УКРАЇНА: НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ

Внутрішні ризики (явища)	2020 рік			2021 рік			2022 рік			2023 рік			2024 рік		
	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України	Інтегральна оцінка	Оцінка вірогідності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України
Масове банкрутство підприємств середнього та малого бізнесу	10	3	3	9	3	3	5	2	2	4	2	2	2	1	2
Збереження низької кредитної активності комерційних банків у реальному секторі	10	3	3	8	3	3	7	2	3	6	2	3	5	1	1
Недостатньо швидке проведення реформ	10	3	3	10	3	3	7	3	2	7	2	2	7	2	2
Прискорення інфляційних процесів	8	3	3	8	3	3	7	2	3	6	2	2	4	2	3
Зростання негативних очікувань економічних агентів	8	3	3	6	3	2	5	2	2	2	2	1	4	2	2
Прояв суттєвих девальваційних тенденцій на валютному ринку	8	3	3	7	2	3	6	2	3	5	2	2	3	3	3
Значне безробіття через повернення заробітчан, масове звільнення працівників	8	2	3	5	2	2	4	2	2	3	1	2	3	2	2
Значне зростання дефіциту державного бюджету та касових розривів у Пенсійному фонді, інших Фондах державного соціального страхування	8	3	3	10	3	3	9	3	3	8	3	3	6	2	2
Дефолт по зовнішнім боргам	7	2	3	9	3	3	7	2	3	5	2	3	4	2	2
Експоненціальне поширення COVID-19, не спроможність медичної системи зупинити пандемію в Україні	7	2	3	5	2	2	3	2	2	2	1	1	1	1	2
Значний перегляд соціальних стандартів у бік підвищення	5	2	2	5	2	2	6	2	2	4	2	2	4	2	2
Запровадження податку на виведений капітал	4	2	2	4	2	2	5	2	2	4	2	2	4	2	2

Інтегральна оцінка внутрішніх ризиків (явищ) надана молоддю та експертами

Внутрішні ризики (явища)	Інтегральна оцінка									
	молодь					експерти				
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Суттєве падіння платоспроможного попиту населення	11	10	7	4	3	11	9	6	5	4
Збереження високого рівня корупції	11	10	10	9	8	10	10	9	8	6
Посилення неплатоспроможності реального сектору економіки	10	9	6	5	4	11	10	6	5	4
Масове банкрутство підприємств середнього та малого бізнесу	10	9	5	4	2	10	7	4	3	3

Внутрішні ризики (явища)	Інтегральна оцінка									
	молодь					експерти				
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Збереження низької кредитної активності комерційних банків у реальному секторі	10	8	7	6	5	10	8	7	5	4
Недостатньо швидке проведення реформ	10	10	7	7	7	9	8	7	6	5
Прискорення інфляційних процесів	8	8	7	6	4	9	9	5	4	3
Зростання негативних очікувань економічних агентів	8	6	5	2	4	11	9	6	4	3
Прояв суттєвих девальваційних тенденцій на валютному ринку	8	7	6	5	3	11	9	6	5	5
Значне безробіття через повернення заробітчан, масове звільнення працівників	8	5	4	3	3	10	9	5	4	3
Значне зростання дефіциту державного бюджету та касових розривів у Пенсійному фонді, інших Фондах державного соціального страхування	8	10	9	8	6	12	10	6	6	6
Дефолт по зовнішнім боргам	7	9	7	5	4	5	6	4	4	4
Експоненціальне поширення COVID-19, не спроможність медичної системи зупинити пандемію в Україні	7	5	3	2	1	8	7	4	3	2
Значний перегляд соціальних стандартів у бік підвищення	5	5	6	4	4	6	6	4	5	5
Запровадження податку на виведений капітал	4	4	5	4	4	5	6	5	4	3

Методологічні пояснювання

Методологічні пояснювання до оцінювання ризиків. Оцінка ризиків здійснювалась за двома критеріями: ймовірність реалізації конкретного ризику та вплив ризику на економіку України. На основі наданих матеріалів було розраховано інтегральну оцінку ризиків як добуток оцінок ймовірності реалізації явища та впливу явища на економіку України, зважений на кількість респондентів. Максимальне інтегральне значення як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків – 16.

Оцінка ризиків та впливу настання відповідної події або явища на економіку України проводилася за такою шкалою:

Оцінка ймовірності реалізації явища	Оцінка впливу явища на економіку України
Значна ймовірність (50% і більше) прояву явища – 4	Значний вплив – 4
Середня ймовірність (30–49%) прояву явища – 3	Помірний вплив – 3
Помірна ймовірність (10–29%) прояву явища – 2	Слабкий вплив – 2
Мала ймовірність (менше 10%) прояву явища – 1	Незначний вплив – 1
Явище не є вірогідним – 0	Вплив відсутній – 0

Додатки

Окремі коментарі до окремих питань анкети

До питання «Скільки часу необхідно Україні для відновлення втраченого потенціалу під час першої хвилі пандемії COVID-19?»

- Україні необхідно не стільки намагатися відновити допандемічні показники, скільки рухатися далі, вносячи необхідні корективи до цільових орієнтирів та включаючи у щоденне життя необхідні обмеження та використовуючи їх на власну користь.
- Україна знаходилася на етапі активного реформування законодавчої бази та мала для цього хоч якісь матеріальні ресурси і певний, більш-менш, стійкий імідж на міжнародній арені. Під час пандемії ресурси майже вичерпалися, а не підтримання карантинних норм громадянами та відсутність контролю дотримання цих дій з боку держави спричинило недовіру ЄС до України, як потенційного члена співтовариства.
- Україна не зможе повернути свій потенціал менш ніж за 3 роки, оскільки активно відбувається фіскалізація малого та середнього бізнесу, а ВВП країни почав падати ще до пандемії, що говорить про неефективність даної фіскальної політики.
- Ще рано про це говорити, бо особливості України, і зокрема, української статистики проходження цього явища (пандемії) не дає можливості реально оцінити масштаби, а отже і ймовірні наслідки. Україна ще не досягла піку першої хвилі. Коли статистичні дані свідчатимуть, що кількість інфікованих зменшується, а кількість тих, хто вилікувався, перевищуватиме кількість тих, хто продовжує хворіти, лише тоді можна говорити про якісь оптимістичні перспективи у цьому питанні. Поки що все навпаки після 3-х з половиною місяців карантину. Також парадоксальним є рішення української влади (Кабміну і МОЗу) стосовно послаблення умов карантину при погіршенні статистичних показників порівняно з попереднім періодом. Тому важко щось стверджувати категорично, але однозначно, що це – надовго (не менше року...).
- Пандемія спричинила ефект "сніжного кому", закриття підприємств на карантин спричинило закриття малого та середнього бізнесу, а отже скорочення платоспроможного попиту, що спричиняє подальше банкрутство малих підприємств. Виправити це за наявної економічної стратегії в найближчі строки практично неможливо.
- Використовуючи дослідження МВФ падіння ВВП склало 7.70% що дорівнює 50-54 млрд.\$. Для повернення до "докарантинного" рівня економічного розвитку за прогнозами незалежних аналітичних компаній Україні потрібно від 1-го до 2х років при усуненні ризику другої хвилі зараження. Ці дані дещо оптимістичні, оскільки не враховують втраченого потенціалу розвитку економіки та фактор обмежень, які ще не були зняті зі сфер обслуговування та інших. Враховуючи рівень розвитку країни, її економічну політику та втрачений потенціал розвитку під час карантину можна дійти висновку, що для відновлення економіки та її виходу на перспективний рівень країні знадобиться від 2-х до 3-х років з ефективною економічною політикою, створенням механізмів її реалізації та контролем виконання поставлених задач.

До питання «Чи вважаєте Ви ефективним застосування в Україні наступних кроків для відновлення виробництва в промисловості, сільському господарстві, транспорті, торгівлі та будівництві в постпандемічний період?»

Запровадження «розумного» протекціонізму: критерію локалізації виробництва під час проведення публічних закупівель або інших заходів підтримки національних виробників, а саме:

- Антидемпінгові та компенсаційні заходи.
- Підтримка національного виробника шляхом обмеження або повного недопущення товарів іноземного виробництва в національну економіку.

- Зменшення оподаткування для місцевих виробників, що створить більш сприятливі умови для розвитку.
- Максимальне зменшення рівня фіскалізації та активне стимулювання виробництва.
- Встановлення вищих митних зборів та норми ввезення для іноземних товарів (таким чином продукція українських виробників буде захищена від так званої "іноземної альтернативи").
- Підтримка легкої промисловості шляхом цільових державних замовлень, пільгове кредитування малого та середнього бізнесу, переорієнтація виробництв на потреби внутрішнього ринку.
- Заходи підтримки: (1) підвищення митних платежів (строком до 1-го року на товари які виробляються на території України та мають перспективи на ринку. Дає конкурентні переваги національному виробнику у цінній політиці товару); (2) Зниження податків для малих та середніх підприємств (1-2 роки, мотивує економічно активне населення та дає змогу національним виробникам розвивати виробництво швидшими темпами, що прискорить вихід країни з кризового становища); (3) Субсидії для виробників.
- Розумне обмеження імпорту (регулювання митних тарифів, квотування на ввезення імпортованих товарів, ліцензування, технічні стандарти); захист національного виробника (здійснення антимонопольної політики, субсидування, часткове звільнення від сплати податків, запровадження інвестиційного податкового кредиту); реалізація державної програми "Захист українських товарів та послуг від їхніх імпортованих альтернатив", де зазначені шляхи стимулювання промислового виробництва через захист локального виробника.
- Політика імпортозаміщення, стримана фіскальна політика, імпортове та експортне ліцензування, антидемпінг, жорстка монетарна політика.

Збільшення обсягу «гелікоптерних грошей», які роздаються населенню

- Вважаю, що населенню варто "затягнути пояси", а не чекати різних видів соціальних виплат з метою підтримки населення. Політика має бути жорсткою та спрямованою на подолання кризи. Такі заходи, як, наприклад, збільшення обсягу "гелікоптерних грошей" призведуть до ще більшого бюджетного дефіциту.
- Політика має бути спрямована на розвиток національної економіки, а не на її "проїдання".
- Я вважаю, що набагато краще стимулювати економіку та відкрити, закриті на карантин, сфери економіки, а не просто роздавати гроші.
- Під час пандемії фінансова підтримка громадян мала стати відповідальним кроком держави, тобто на користь збереження життя за рахунок економіки, навіть якщо це завдасть шкоди економічному зростанню.
- Потрібно створювати гідні умови заробітку для населення, а не надавати ін'єкції грошима, які не стимулюватимуть розвиток економіки країни.
- Хоча "гелікоптерні гроші" призведуть до інфляції, це допоможе державі виплатити пенсії, допомогу по безробіттю, а також підвищити заробітну плату.
- Не можна друкувати гроші та роздавати їх усім охочим, але можна спробувати оголосити таке рішення. Часто, населення раціональне та, коли зрозуміють, що можливе здешевлення гривні, почнуть витрачати гроші зараз – це запустить економіку швидше. Фіскальна та монетарна політика повинні бути зваженими.
- Одноразові виплати громадянам країни є дієвим способом стимулювання економічної активності. Якщо населення буде мати додаткові кошти, то це призведе до більш вільного використання грошей, а отже, до зростання попиту та, відповідно, до зростання цін на ринку.

До питання «Чи вважаєте Ви ефективним в постпандемічний період збільшення державної підтримки в різних формах наступних сфер....?»

- В даний момент діджиталізація економіки тільки погіршує становище економіки України, оскільки малий та середній бізнес вимушений переходити до безготівкових розрахунків, а це додаткові затрати у вигляді встановлення касового апарату, а "криве" втілення даних заходів тільки заважає проведенню підприємницької діяльності.
- В постпандемічний період Уряду важливо буде правильно розставити пріоритети, оскільки неможливим буде запровадження державної підтримки та фінансування усіх сфер. Тому, в першу

чергу, державної допомоги потребуватиме сфера охорони здоров'я, яка за час панування COVID-19 показала глибинність та серйозність проблем, які існують в сфері протягом десятків років. Розвиток науки та цифрової економіки тісно пов'язані з вирішенням проблем, які виявились та ще виявляться під час пандемії. Проте, мова не йде про забуття інших сфер, важливим є комплексне бачення виходу України з кризи, враховуючі стратегічні цілі розвитку.

- Звісно, освіта та культура також постійно потребує державної підтримки, проте, у ситуації, що склалась, коли є необхідність розставляти пріоритети, стимулювання охорони здоров'я, науки та адаптивності економіки повинні стати основними векторами розвитку.
- Україна вже багата своєю культурною спадщиною, що допоможе громадянам у психологічному відновленні та культурному збагаченні, тому, на мою думку, за умов пандемії ця сфера не входить до низки пріоритетних.
- Наука – 50 на 50. Ця сфера вирізняється своєю індивідуальністю і самостійністю. Ймовірно, що ситуація коронавірусної пандемії може стати новим проривом. Варто пам'ятати одне, витік спеціалістів цієї галузі є критичним і для економічного потенціалу нації.

До питання «Чи можлива друга хвиля пандемії COVID-19?»

Чи буде Україна впроваджувати жорсткі карантинні обмеження з метою стримування COVID-19?

- Дуже складно сказати, оскільки жорсткі карантинні обмеження в 2 хвилі можуть стати, ще більш критичнішими ніж у 1 для економіки, потрібно вже зараз розглядати різні комбінації, головна мета - це збереження життя населення, навіть якщо суспільство цього не розуміє. Потім – це звичайно ж стійкість економіки.
- Економіка зараз в дуже хиткому стані, якщо під час другої хвилі запровадити жорсткий карантин для відновлення знадобиться набагато більше часу, ніж на даний момент. Крім цього, люди вже почали адаптуватися до "життя в масках", постійній дезінфекції та обережності, тому ми можемо впоратися і так з наступною хвилею, але лише за умов соціальної відповідальності кожного українця.
- Недоцільно всюди запроваджувати карантинні обмеження, адже це вдаряє по економіці, і лише відтягує момент зараження громадян до послаблення карантину.
- Логічно посилювати карантин локально, там, де є найбільша потреба в цьому, адже другого тотального замороження економічної діяльності Україна може не витримати.
- На мою думку, Україна не буде знову повністю запроваджувати жорсткий карантин по всій території, оскільки це дуже згубно впливає на економіку, як ми це побачили з попереднього разу, проте посилені карантинні заходи у певних областях, що найбільше страждають, будуть впроваджені і вже впроваджуються.

Які наслідки для суспільства та економіки матиме друга хвиля пандемії COVID-19?

Для суспільства:

- На мою думку, 2 хвиля буде більш масштабною, але смертність буде подекуди низькою. Це буде зумовлено тим, що люди будуть хворіти вдруге і організм легше буде реагувати, оскільки буде наявний імунітет, але знову ж таки у зв'язку з мутацією вірусу неможна відповісти напевно, можливо 2 хвиля буде більш нещівною, для тих хто нехтує правилами.
- Під час другої хвилі пандемії уряд не буде запроваджувати такі жорсткі карантинні заходи, як це мало місце під час першої хвилі. А тому захворюваність та смертність під час другої хвилі буде більшою.
- Впровадження посилених заходів стримує зростання захворюваності лише серед соціально-відповідального населення. Протилежна частина взагалі не стане слідувати правилам, що спричинить більші масштаби захворюваності.
- Оскільки наше суспільство частково пристосувалося до загроз та потреб під час пандемії та сформувало певні знання про засоби самозахисту, ми можемо підійти більш свідомо до другої хвилі пандемії.
- Спираючись на дослідження ВООЗ, у разі настання другої хвилі поширення коронавірусу, вона спричинить більш значні масштаби захворюваності та смертності. Це буде наслідком того, що під час

першої хвилі багато людей втратили роботу, витратили фінансову "подушку безпеки", тому вони не зможуть повною мірою дотримуватись карантинних обмежень.

- Безробіття, зростання бідності.
- Суспільство вже живе з дотриманням протиепідемічних заходів, медична система зміцнилася та продовжує це робити, існують протоколи, принципи роботи, лікарі морально загартовані.

Для економіки:

- Можна із впевненістю сказати, що бізнес в Україні завжди перебуває в турбулентному стані і переживає порівняно важкі час, багато підприємств пристосовуються до кризових явищ, а криза під час та після пандемії не стала несподіваним для МСП.
- Можливий кумулятивний ефект другої хвилі пандемії.
- Загалом більша частина бізнесу буде працювати, створювати робочі місця та платити податки. Бізнес навчився працювати в таких умовах, тому такого крутого падіння вже не повинно бути.
- На мою думку, друга хвиля пандемії буде мати менший вплив на стан економіки України, тому що зараз країна, у першу хвилю пандемії, набуває досвід щодо відновлення функціонування економіки, соціальної підтримки населення, організації економічної діяльності у період карантинних обмежень.

До питання «Наскільки в поспандемічному світовому суспільстві зміниться поведінка людей: звички щодо їжі, спілкування, фізичного навантаження, проведення відпусток та вільного часу, ставлення до людських цінностей?»

- Основний вплив, який робить пандемія, – це страх спілкування з людьми. В поспандемічному світовому суспільстві він поволі буде пом'якшуватися, але психологічні травми та замкнутість - це основні наслідки пандемії для усього світу.
- Вже зараз прослідковуються зміни в людській поведінці: спорт вдома, менше розваг у місцях з великим скупченням людей, ведення здорового способу життя, мінімалізм в одязі.
- Хоча пандемія вплинула на всі аспекти життя людей, проте їх звички залишилися незмінними.
- Тривалість пандемії та постпандемічного періоду стане ключовим фактором зміни поведінки та звичок людей. Вже зараз важко уявити своє життя без антисептика, правильного миття рук, дотримання соціальної дистанції. Зрозуміло, що через певний час, коли не буде загрози, соціальне життя відновиться повною мірою, проте звички людей зміняться та закріпляться.
- Знизиться рівень довіри, люди і надалі будуть прагнути зберігати соціальну дистанцію.
- Загалом люди не готові щось змінювати в своєму житті, дехто стане більш екологічним та ретельним, зростуть сімейні цінності, подорожі рідше, але яскравіше, їжі менше, але якісної, більше спорту, більше спілкування.

До питання «Наскільки зміниться поведінка громадян України: звички щодо їжі, спілкування, фізичного навантаження, проведення відпусток та вільного часу, ставлення до людських цінностей після пандемії?»

- Хоча пандемія вплинула на всі аспекти життя людей, проте їх звички залишилися незмінними.
- В Україні можливі менш суттєві зміни ніж в решті світу, оскільки масштаби втрат в Україні менші, ніж в багатьох інших країнах, тому ми ще не маємо достатньої мотивації змінювати своє життя за результатами пандемії.
- На жаль, навіть під час пандемії велика частина населення не дотримується встановлених правил та не вважає це необхідним. На тлі цього наразі ми спостерігаємо невтішну динаміку зростання захворюваності на COVID-19. Після закінчення пандемії більшість українців не вважатимуть за потрібне дотримуватись набутих звичок та з легкістю повернуться до звичного життя, яке було до коронавірусу. На мою думку, поведінка населення України зміниться приблизно на 15%.
- В Україні показник зміни поведінки громадян щодо їх звичок залишиться на докарantinному рівні або зміниться на невеликий відсоток. У суспільстві українців панують пріоритет якнайбільшого використання ресурсів та їх споживання, що свідчить про нерозумність та неусвідомленість громадян. Ми не повинні чекати значних змін в поведінці громадян України.

- Ментально український народ звик до сімейних зустрічей, шумних компаній, пишних святкувань. Відпустки в більшості будуть всередині країни, вільний час для сім'ї, друзів, рідних. З фізичним навантаженням все було і буде добре.

До питання «На Ваш погляд, коронавірусна криза змінить характер майбутнього розвитку світової економіки? Які зміни відбудуться?»

- Основну увагу буде приділено медично-інжиніринговій кластеризації світового господарства, посиленню медичних і біологічних досліджень та НДДКР.
- З'явиться прорив у медицині і технологіях медичного обладнання.
- Сучасне суспільство чи не вперше стикнулося з проблемою, яка торкається всього світу, тому вирішення коронавірусної кризи також є можливим лише за умови глобального підходу до цього. Коронавірус показав надважливість розвитку цифрової економіки. Для подолання кризи у подальшому важливим є переведення більшості державних послуг у діджитал-площину. Окрім того, пандемія стане поштовхом для розвитку науки, оскільки надзвичайно актуальними є дослідження у сфері біоінженерії, нанотехнологій та інше. Усе це може допомогти світу у подальшому бути більш пристосованим до можливих епідемій та криз, спричинених ними.
- Я вважаю і сподіваюсь, що зростатиме увага щодо сфери охорони здоров'я, оскільки саме COVID-19 дозволив зрозуміти наскільки вона є важливою для людства і небезпечною навіть для світової економіки.

До питання «На Ваш погляд, коронавірусна криза змінить характер майбутнього розвитку економіки України? Які зміни відбудуться?»

- В першу чергу, коронавірус спричинить в Україні кризу, яку країна буде долати протягом кількох років (і це за умови ефективного державного менеджменту). Тому, на мою думку, в першу чергу, грошові потоки та увага держави буде зосереджена на подоланні тих кризових аспектів, які матимуть місце після епідемії, зокрема інфляція, безробіття, девальвація гривні, падіння промислового виробництва, відтік інвестицій тощо. Діджиталізація почалась в Україні ще до коронавірусної кризи та продовжить розвиватись після її закінчення.
- Карантин виявив слабкі сторони, які держава повинна реформувати та зробити ефективними, одним з них є охорона здоров'я. Вже сьогодні бачимо вливання значних фінансових ресурсів в сферу ОЗ, що допоможе модернізувати та зробити придатною та стійкою до викликів інституцію охорони здоров'я.
- Як і в цілому у світі в Україні будуть проходити процеси цифровізації економіки, що значно полегшить управління фінансами країни.
- Зі впевненістю можна сказати лише про цифровізацію економіки, і то як необхідний курс. Коронавірусна криза може задати тенденцію до переосмислення цінностей громадян, як одного з найдорожчих національних ресурсів. Втім, це переосмислення і так відбувається постійно.

До питання «На вашу думку, як пандемія COVID-19 вплине на розвиток процесів автоматизації виробництва та впровадження цифрових технологій в Україні?»

- Цифровізація - це процес повільний та затратний. Тому, на мою думку, відбудеться ріст автоматизації виробництва, проте він буде повільним і нерівномірним у всіх сферах.
- Більшість компаній та установ під час пандемії стикнулись із необхідністю цифровізації та діджиталізації певних процесів. Деякі компанії вже автоматизують процеси, впроваджують цифрові рішення, досліджують досвід закордонних компаній з метою працювати та отримувати прибуток незалежно від обставин.
- За автоматизацією виробництва та впровадженням цифрових технологій майбутнє. Це дозволяє використовувати трудові ресурси роботів та людей з максимальною віддачею та забезпечувати максимальну ефективність праці, що є вигідною інвестицією для компаній.
- Статистика говорить про те, що деякі виробництва нарощували свої потужності під час карантину, що дасть змогу цифровізувати свої процеси та бути готовим до викликів, іншим прийдеться відновлювати попередні потужності і тільки тоді цифровізуватися. Загалом всі рухатимуться в сторону цифрових технологій, але темпи в кожного будуть різними.

- Пандемія надала поштовх прискоренню автоматизації виробництва, розвитку інтернет-технологій, що забезпечують комунікацію між персоналом та машинами (результатом "Четвертої промислової революції" може стати розробка автономних роботів, які будуть мобільними високоінтелектуальними пристроями, здатними працювати поруч з людьми).
- Коронавірусна пандемія дає поштовх для зростання використання цифрових технологій. Звичайно така модернізація і оновлений характер економічної діяльності сприятиме підвищенню економічної ефективності, пожвавленню економічних процесів, покращенню верифікації інформації, на перших етапах допоможе боротися з корупційними схемами тощо. Цифрова економіка та так звана Індустрія 4.0 неминуха.

До питання «Як зміниться темп росту цифровізації економіки за підсумками 2020-2021 років порівняно з 2019 роком?»

- Темп цифровізації буде різний і не обов'язково залежатиме від темпів розвитку тієї чи іншої сфери, скоріш від здатності сфери пристосовуватися до змін та запровадити технології.
- Протягом 2020-2021 не можна очікувати, що більшість компаній оцифрують свої процеси. Зрозумілим є те, що комусь це даватиметься легше, комусь важче, оскільки це залежить від виду економічної діяльності та спроможності компанії у досить короткий термін повністю або частково змінити звичний порядок роботи. Тому у порівнянні з 2019 роком не варто очікувати зростання більше ніж на 5%, особливо на тлі загальної економічної кризи в Україні.
- Не всі готові, не всі мають можливість, не всі хочуть цифровізуватися. Проте тренд до цифрових технологій сам буде змушувати запроваджувати такі технології, оскільки це буде однією з конкурентних переваг.

До питання «Як Ви оцінюєте вплив цифровізації на ринок праці?»

- Не всі прошарки населення "готові" до цифровізації, частина з яких просто не хоче вчитися і пристосовуватися до нових умов.
- Вплив цифровізації на ринок праці спричиняє, з одного боку, покращення умов роботи, створення нових робочих місць, а з іншого – безробіття, оскільки значна частина населення працездатного віку не в змозі отримати необхідні знання для роботи, не може в короткий термін сприймати зміни та на тлі цього ефективно виконувати свою роботу.
- Цифровізація – неминуха модель, як ринкова економіка, вона перерозподіляє людські ресурси і оптимізує роботу. Подалі вона чудово співпрацюватиме з автоматизацією, що замінить фізичну працю людей і втілить можливості подальшого розвитку людства. Так, поняття цифрової нерівності буде існувати, але воно лиш замінить ту нерівність, що існує зараз. Поняття робоче місце подалі буде розмиватися, адже людина вже не буде прив'язана до певного фізичного місця. Процвітатиме таргетування.

У підготовці випуску брали участь: Наталя Горшкова

Валерія Войтенко

Людмила Хмелюк

Інна Могілат

Наталія Сітнікова

Контактна інформація:

Департамент стратегічного планування та
макроекономічного прогнозування
Міністерства розвитку економіки, торгівлі та
сільського господарства України

Електронна адреса: lkhmelyuk@me.gov.ua

Контактний телефон: (044) 200-44-68

© Міністерство розвитку економіки, торгівлі та
сільського господарства України

